

литель використати отримані знання та вирішити багато існуючих проблем. Використання цих знань буде необхідним при державному втручанні в регулювання процесів економічної системи за допомогою тих механізмів, які має у своєму розпорядженні держава (монополія на гроші, система податків та інше).

1. Шнирко О.С. Національна конкурентоспроможність: сутність, проблеми, механізми реалізації. – К., 2003. – С.103. 2. Ведута Е. Н. Стра-

тегия и экономическая политика государства. – М., 2004. – С.9–10. 3. Кейнс Дж. М. Общая теория занятости, процента и денег. – М., 1999. – 352 с. 4. История экономических учений. – М., 2007. – С.488. 5. Кейнс Дж. М. Общая теория занятости, процента и денег. – М., 1999. – С.52. 6. Там само – С.83. 7. Там само – М., 1999. – С.112–130. 8. Александрова О., Зубчик О. Конкуренция: благо чи зло. Специфика та тенденції розвитку. – К., 2006. – С.31. 9. Кейнс Дж. М. Общая теория занятости, процента и денег. – М., 1999. – С.180.

Надійшла до редколегії 20.05.2009

І.С. Монолатій, канд. іст. наук

## "ЧУЖІ" ЯК ОБ'ЄКТ ВОЛІ "СВОЇХ". ДИЛЕМА СПІВВІДНОШЕННЯ ЕТНОНАЦІОНАЛІЗМІВ НА ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ У ТРАНЗИТИВНИЙ ПЕРІОД

На прикладі західноукраїнської етнополітичної сфери та особливостей міжетнічної взаємодії у статті проаналізовано компоненти соціологічних (Л. Віртс, К. Симонс–Симоналевіч), політологічних і психологічних (М. Гайдман, Г. Айгайзер) типологій націоналізму. Обґрунтовано тезу, що трансформація модерної доби у новітній час характеризується розвитком націоналістичних ідей, що й стало передумовою загострення міжетнічних суперечностей у краю.

On the example of west-ukrainian ethnic and political sphere and features of interethnic co-operation there it is analysed components of sociological (L. Virts, K. Simons–Simonalevich), political science and psychological (M. Gaydman, G. Aygayzer) typologies of nationalism in the article. Grounded thesis, that transformation of modern days in the newest time was characterized development of nationalistic ideas, that and became pre-condition of sharpening of interethnic contradictions in an edge.

Націоналізм – надто рухливе, багатоаспектне явище, а тому прагнення зафіксувати його формальні й суттєві ознаки завжди провокуватиме певні заперечення, засновані на емпіричному матеріалі та позиціях національних історіографів.

Важливою складовою сучасного дослідження сутності націоналізму/–ів є виокремлення регіональної етнонаціональної й етноконфесійної ситуації у транзитивний період – за так званої імперської доби. Йдеться про західноукраїнські землі – Галичину і Буковину, які неодноразово в минулому змінювали свою національно-державну належність, а тому пройшли значну національну й соціальну еволюцію як своєрідні культурно-історичні регіони Середньої Європи.

Різновекторність дослідження націоналізму в окресленому регіоні, зосібна його етнічної складової, характерна й для сучасних українських вчених–етнополітологів. Її уособлює масштабне дослідження особливостей міжетнічної взаємодії в контексті політичних процесів на західноукраїнських землях у міжвоєнний період, здійснив М. Гоном. Визначаючи критерії компромісів рівноставних етнонаціональних спільнот, вчений виокремлює з–поміж інших ступінь і характер етнополітичної мобілізації в двох вимірах: відсутності етнічних рухів і/або етнонаціоналізмів та їхніх цілей [1]. Спільність чи бодай близькість елементів етнонаціоналізмів, які зародилися й розвивалися на західноукраїнських землях, хоча й демонструють їх певну спорідненість, проте не означають тотожності. Дослідження М. Гона унаочнює тезу, що постулати етнополітичного ренесансу та іредентизму стали головними компонентами етнонаціоналізмів найактивніших учасників політичних процесів досліджуваної території – українців, поляків, євреїв [2]. Зокрема вченим стверджується, що український і польський етнонаціоналізм, згідно класифікації Е.Д. Сміта, є територіальними і обстоювали сепаратистські завдання, а єврейський етнонаціоналізм є діаспорним [3].

Враховуючи слушність вищеокресленого підходу М. Гона до розуміння етнонаціоналізмів на західноукраїнських землях кінця XIX – початку XX ст., зауважимо, що їхні компоненти можливо дещо розширити за допомогою соціологічних (Л. Віртс, К. Симонс–Симоналевіч), політологічних і психологічних (М. Гайдман, Г. Айгайзер) типологій націоналізму.

Упродовж другої половини XIX – початку XX ст. у політичних настроях етнічних меншин, що проживали у

австрійських Галичині й на Буковині, означилася знакова еволюція. Два полюси в домінантах їх групової свідомості – своєрідне споріднення з імперіями, лояльність щодо них, з одного боку, та виникнення рухів упосліджених етнонаціональних спільнот з метою створення власних держав, з другого. Це, фактично, було свідченням того, що Е.Д. Сміт називає посиленою увагою до "автентичної" народної культури та історії. Адже у Східній Європі така "увага" призводила до того, що народи, які давно жили поряд, маючи стабільні, навіть іноді й напружені відносини, стали боротися, а то й воювати між собою. На етнічно мішаних територіях, зауважує вчений, етнічний сепаратизм щодо давніх імперій сприяв виникненню ворожості або посиленню вже наявного суперництва [4].

У типології суспільних ситуацій, які або породжують націоналізм, або перешкоджають його розвитку, Е. Гелнер виокремлює так званий націоналізм "габсбурзького типу". Згідно його теорії, такий тип націоналізму виникає за умов співіснування на одній території двох різних культур, а культурні групи мають доступ до сучасної освіти. Однак доступу до влади такі групи не мають [5]. Націоналізм "габсбурзького типу" може поширюватися і на Схід, і на Південь. В ситуації, коли дві різні культури не мають доступу до сучасної освіти, може виникати діаспорний націоналізм.

Пропонуємо власні міркування стосовно компонентів цього явища в Галичині й на Буковині. Це завдання можна вирішити на підставі розгляду процесу політизації етнонаціональних спільнот цих регіонів – українців – євреїв, поляків і німців, які, якщо не враховувати румунів на Буковині, склали три основні етнічні групи в кожній з досліджуваних територій. Кожна з цих спільнот, в різний спосіб, домагалася усталення етнополітичної свідомості, усвідомлення етнофорами їх групових інтересів. В досліджуваний період суб'єкти етнополітичної сфери Галичини і Буковини поступово змінювали суспільні наголоси від домагань культурницького стибу до політичних, озвучували твердження про етнічну самобутність, намагалися подолати імперську політико–державну ідентичність. Це призвело до перших ознак іредентизму, закликів до захисту етногрупових прав тощо.

Спроби Відня і зокрема Габсбургів розв'язати національне і регіональне питання в досліджуваний період певною мірою спиралися на вирішення проблеми етнічної чи культурної окремішності. До того ж етнонаціональні спільноти Австро–Угорщини, які характеризувалися

лися певною специфічною культурою і мали почуття дискримінованості з боку центральних чи місцевих влад, вживали заходи підвищення цінності власної культури і захисту власної ідентичності перед загрозою уніфікації та асиміляції з боку панівної більшості чи/меншості. Ця проблема мала, на нашу думку, подвійну динаміку, яка з одного боку вела від автономіських до федералістських тенденцій, а з іншого – від націоналізму до регіонального сепаратизму [6].

Етнонаціоналізм, згідно Р.К. Мекрайдіса, виникає тоді, коли якась важлива ознака національної приналежності відрізняє певну групу людей всередині країни від решти населення. Таким елементом національної приналежності може бути відмінна релігія чи мова, спільне минуле, расові та культурні характеристики. До того ж вплив етнонаціоналізму та сепаратистські настрої може посилювати серед населення окремих регіонів спільне почуття експлуатації. За Р.К. Мекрайдісом, етнонаціоналізм – пошук і вираз всередині нації–держави окремих етнічних, культурних, релігійних чи мовних автономістських чи сепаратистських рухів [7].

Конструюючи тимчасову типологію націоналізмів відповідно до різниці між етнічним і територіальним націоналізмами, Е.Д. Сміт увиразнює етнічні націоналізми як рухи перед здобуттям незалежності і рухи після здобуття

незалежності. В першому випадку, який є визначальним для теми і хронотопу цієї розвідки, етнічний націоналізм – концепція нації "в якій здебільшого етнічно–генеалогічна, намагається відколотись від більшої політичної одиниці (або відколотись і зібратись у визначену етнічну батьківщину) і заснувати на її місці нову політичну "етнічну націю"; це сепаратистські і діаспорні націоналізми" [8].

З'ясувати так звані діаспорні націоналізми дозволяє ситуація з активізацією пробудження самості членів єврейської спільноти. Етнонаціоналізм цієї спільноти в західноукраїнському регіоні, а отже галицьких і буковинських євреїв, вже хрестоматійно визначають як діаспорний. Е.Д. Сміт зауважував, що етнічно–генеалогічні моделі нації створюють сепаратистські та діаспорні рухи перед власною незалежністю [9].

Початок етнічного відродження євреїв Галичини і Буковини приблизно синхронно виявився у відмові від очікування Месії, поступовому формуванні палестинського (згодом – власне сіоністського) руху. Поширення знань про єврейську літературу й етнічну історію, пропаганда іврити як необхідного елементу державотворення в Палестині тощо були тими необхідними для цього компонентами фази етнічного пробудження групи. Вони склали платформу, на якій відбувалася політична соціалізація євреїв [10].

Таблиця 1. Типологія етнонаціоналізмів Галичини і Буковини імперської доби

Типи націоналізму	Галичина		
	Євреї	Німці	Буковина
	Євреї	Німці	Поляки
Гегемоністський (Л. Віртс)	- / -	+ / +	+ / +
Партикуляристський (Л. Віртс)	- / -	- / -	+ / -
Маргінальний (Л. Віртс)	+ / -	+ / -	- / -
Меншин (Л. Віртс)	- / -	- / -	+ / -
Більшостей (К. Симонс–Симоналевич)	- / -	- / -	+ / -
Меншостей (К. Симонс–Симоналевич)	- / -	- / -	+ / -
Пригноблених народів (М. Гайдман)	+ / +	- / -	+ / +
Іредентистський (М. Гайдман)	- / -	- / -	- / -
Запобіжний (М. Гайдман)	- / -	- / -	- / -
Свідомий (Г. Айгайзер)	+ / +	+ / +	+ / +
Підсвідомий (Г. Айгайзер)	- / -	- / -	- / -
Престижницький (М. Гайдман)	- / -	+ / -	+ / -
"Габсбурзького типу" (Е. Гелнер)	+ / +	+ / +	+ / +
Діаспорний (Е. Гелнер)	- / -	- / -	- / -
Територіальний (Е.Д. Сміт)	- / -	- / -	+ / +
Діаспорний (Е.Д. Сміт)	+ / +	- / -	- / -
Сепаратистський (Е.Д. Сміт)	- / -	- / -	+ / -
Народний (Б. Андерсон)	+ / +	+ / +	+ / +
Офіційний, імперський (Б. Андерсон)	- / -	+ / +	+ / -
Поневолених націй (Я. Дашкевич)	+ / +	- / -	+ / +
Панівних націй (Я. Дашкевич)	- / -	+ / +	+ / -

Етнополітична поведінка єврейства західноукраїнських земель, в результаті популяризації ідей сіонізму, означена поступовою інтеграцією багатьох євреїв до етнічного руху за відродження держави в Палестині, а сам факт перебування в галуті (країнах розпорошення) став імперативом для пошуку ними порозуміння з центральною владою й титульним етносом. Формування сіоністської ідеї стало віддзеркаленням поступового визначення євреями етнополітичних цілей, їх превалювання в груповій свідомості.

Дещо особібно знаходиться етнонаціоналізм *німців* Галичини і Буковини, щодо якого немає чіткого розмежування. Існування дискурсу німецької ідентичності було пов'язане з комплексом політичних, соціально-економічних, культурно-освітніх та релігійних проблем існування в австрійській час тут чисельної німецької етноспільноти. В Галичині приблизно до останньої третини XIX ст., а відтак в 1869 р. (коли офіційною мовою краю стала польська) формально зникла її *асиміляційна* функція. До середини XIX ст. політичні та економічні заходи Габсбургів у проектуванні німецько(мовно)ї асиміляційної ідентичності загалом збігалися із загальними інтересами східноєвропейської стабільності та політики Відня в національному питанні. Впродовж XIX ст. – 1914 рр. німці Галичини поступово перетворилися на самосвідому національну спільноту, метою якої було самостійне національне життя в рамках існуючої монархії, забезпечення мирного співіснування з іншими народами регіону [11].

Однак німецька діаспора і зокрема її інституції виявилися наймаргінальнішими суб'єктами етнополітичних процесів у західноукраїнському регіоні. А що її політична ініціатива була запізнілою й обмеженою лише економічними прагненнями, то вона визначалася стійкою політичною аморфністю, адже німці намагалися зберегти власну етнічну самобутність. Хоча слід зауважити, що німці, як суб'єкти західноукраїнської етнополітичної сфери, були одностайні з іншими (передусім євреями і поляками) у прагненні активізувати пробудження самості членів своєї групи [12].

Досліджуваний період був часом активного творення *польського етнонаціоналізму* і польської національної ідентичності, оскільки галицькі поляки дивилися на Галичину як на свій "національний П'ємонт" – територію, звідки колись почнеться об'єднання всіх етнічних земель в єдину національну державу, а буковинські – як на край етнічного взаємовигідного симбіозу.

Політизація галицьких і буковинських поляків вела до етнічної самоідентифікації, яка ґрунтувалася не лише на спільності проживання в конкретному населеному пункті чи повіті, а й на спільності мови, релігії, культури, звичаїв, традицій та спільного історичного минулого. Такі ідеї виступали на перших ролях у польськомовних газетах досліджуваних регіонів, творах польських письменників та поетів, скульпторів і художників. Звеличення славного минулого Польщі проходило паралельно з лояльним ставленням поляків до Австро-Угорщини, як до тимчасового явища, котре слід використати для закладення основ своєї майбутньої державності. Водночас інші національні спільноти розглядалися крізь призму польських політичних, економічних, релігійних та культурних інтересів як можливі конкуренти чи навіть опоненти [13].

Після 1867 р. і включно до 1918 р., за умов фактичного домінування в Галичині, польські чиновники відновили своє монополісне становище в органах крайової влади і місцевого самоврядування. Переважання представників однієї етнічної групи у владних структурах

незворотно призводило до зростання відчуженості між "високостатусними" і "низькостатусними" групами.

Дослідження етнонаціоналізмів етнічних спільнот Галичини і Буковини показує, що національна політика Австро-Угорщини була амбівалентною і внутрішньо суперечливою, а тому приреченою на невдачу. З одного боку, існувала офіційна доктрина Відня в національному питанні, що певною мірою сприяла мирному співіснуванню народів монархії протягом кількох десятиліть другої половини XIX і першого десятиліття XX століть. З іншого боку, серед неісторичних народів дуалістичної імперії руками центральної і місцевої влад вирощувався етнічний націоналізм. Як відомо, штучне конструювання в Австро-Угорщині етнічної федерації призвело до того, що в його основу було покладено не історично-територіальний, а етнічний принцип в його етнонаціоналістичному трактуванні. В умовах етнічної строкатості це виявилось міною уповільненої дії. Крім того, етнічне обґрунтування проведених усередині Австро-Угорщини кордонів *між* і *всередині* провінцій (як-от Галичина) було проблематичним. Наприклад, за часів автономізму такі межі конструювалися одночасно для двох або більше народів: Моравія, Галичина, Буковина та ін.

Показовим тут можна вважати *Галичину*, стосовно якої такі межі проводилися волонтаристськи, виходячи з великоімперських бажань Відня і особистих прагнень панівних регіональних еліт, передусім польських. Саме тому в Галичині на початок і впродовж цілого міжвоєн'я склався етнічний польсько-український конфлікт, підґрунтя якого слід шукати ще у відповідній етнополітиці Відня і позиціях польського і українського політикуму цього коронного краю. Адже ще на етапі політизації етнічної спадщини саме історична спадщина етнічних груп і Галичини, і Буковини стала значним політичним ресурсом. Те, що раніше було для цих спільнот традицією, стало зброєю в культурній та політичній боротьбі за відтворення національної державності. Це прикметно, передусім, для польських спільнот досліджуваних регіонів.

Виходячи з розуміння сутностей платформ взаємодії етнонаціональних спільнот Галичини і Буковини можна стверджувати, що вони вказували на певну співучасть у розбудові дуалістичної монархії на регіональному рівні. Звісно, ступінь і характер етнополітичної мобілізації свідчив про відмінні цілі етнонаціоналізмів, однак не про відсутність етнічних рухів досліджуваних суб'єктів етнополітичної сфери. Фактично, у випадку *Буковини* ступінь і характер етнополітичної мобілізації етнонаціональних спільнот показує як відсутність етнічних рухів та етнонаціоналізмів, так і факт тривалої присутності етнічної і політичної толерантності.

Використавши типологію націоналізмів, запропонованої Г. Касьяновим [14] і певний історичний матеріал, пропонуємо деякі висновки щодо сутності етнонаціоналізмів у Галичині і на Буковині.

Поза сумнівом, запропоновані нами висновки є умовними, а тому відкриті для наукової дискусії.

1. До *гегемоністського* націоналізму можна віднести прагнення об'єднати роз'єднати етнонаціональні спільноти в одне ціле. До цієї категорії вже історично відносять німецький націоналізм з його ідеєю створення єдиного Німецького Райху, а тому, враховуючи специфіку політичного і суспільного становища німецьких і польських спільнот Галичини і Буковини, сюди можна віднести їхні етнонаціоналізми.

2. До *партикулярістського* націоналізму, який передбачає вимоги національної автономії і сепаратизму, слід віднести лише поляків Галичини, які суттєво увиразнювали власний національно-визвольний рух в Австро-Угорщині.

3. **Маргінальний** націоналізм, який звичайно виникає у прикордонних регіонах сусідніх держав, серед народів, яким є притаманний змішаний тип культури і які схилиються до культури "батьківщини", характерний лише певною мірою для євреїв і німців Галичини.

4. Націоналізм **меншин** спрямований на захист і визнання самого факту існування цих меншин та їхньої культурної самобутності, коли ці меншини існують усередині іншої, більшої нації. До такого типу можна лише почасти віднести польський націоналістичний рух у Галичині, який був, по-суті, націоналізмом панівних більшостей.

5. Націоналізм **більшостей**, який фактично представлений державою і політичними партіями на місцях, присутній в діяльності польської спільноти Галичини. Однак, як нам здається, ця гіпотеза вимагає чіткішого обґрунтування.

6. Право на культурне і політичне визволення – націоналізм **меншостей** – чітко присутній лише у етнополітичній поведінці поляків Галичини, які фактично були панівною більшістю.

7. До націоналізму **пригноблених народів** слід віднести націоналістичні прагнення євреїв і поляків Галичини і Буковини. Такими не були німці обох регіонів, які вважали себе частиною державної нації.

8. **Іредентистський** націоналізм народів, які прагнуть відокремлення або з-під влади імперії, або іноземних завойовників, не властивий жодній із етнічних спільнот досліджуваних регіонів.

9. Породження конкуренції між модерними національними державами забезпечує **запобіжний** націоналізм, який часто збігається з імперіалізмом. Для характеристики етнонаціоналізмів виокремлених спільнот він є непридатним.

10. В основі системи цінностей **престижницького націоналізму** є культ славетного минулого, на основі якого наголошується і культивується винятковість певної нації в порівнянні з іншими. Таким можна вважати етнонаціоналізм німців і поляків Галичини, а при подальшому аналізі і етнонаціоналізм румунської спільноти на Буковині.

11. **Свідомий** націоналізм, коли члени об'єктивно існуючої спільноти оцінюють її саме як "національну спільноту", змагаються за її престиж, культивують ті її риси (реальні чи ідеальні), що відрізняють її від інших національних спільнот, мають єврейські, німецькі та польські спільноти Галичини і Буковини.

12. Для досліджуваних спільнот не характерний **підсвідомий** націоналізм, оскільки вони вже пройшли шлях політичної мобілізації.

13. Націоналізм **"Габсбурзького типу"** характерний для євреїв, німців і поляків досліджуваних регіонів, оскільки право на здобуття сучасної освіти вказаним спільнотам було, прийнятним, формально закріплене конституційними актами. Однак, коли врахувати, що доступ до влади такі групи більшою мірою мали, то така теорія окремо для Галичини і Буковини, щонайменше, є дискусійною.

14. **Діаспорний** націоналізм (Е.Гелнера) не властивий жодній із спільнот Галичини і Буковини, оскільки доступ до сучасної освіти єврейська, німецька і польська етнічні групи мали. Можна стверджувати, що існуюча типологія не розрізняє початкової, середньої і вищої освіти, доступ до яких вказані спільноти, справді, мали різний.

15. **Територіальний** націоналізм характерний лише для обох польських спільнот Галичини і Буковини.

16. **Діаспорний** націоналізм (Е.Д. Сміта) присутній у етнонаціоналізмі єврейства двох досліджуваних територій.

17. **Сепаратистський** націоналізм чітко присутній у поляків Галичини, оскільки на стадії боротьби за незалежність вони прагнули відокремитися від більшої, панівної і державної нації і створити нову політичну "етнонацію".

18. У випадку **народного** націоналізму маємо абсолютний збіг в Галичині і на Буковині, оскільки кожна із досліджуваних спільнот мала прагнення політизації етнічної спадщини і апелювання до свого минулого.

19. **Офіційний** або імперський націоналізм характерний передусім для німців Галичини і Буковини як представників державної нації, а також почасти для поляків Галичини.

20. Націоналізм **поневолених націй** присутній в єврейській і польській спільноті обох регіонів.

21. Німцям Галичини і Буковини властивий націоналізм **панівних націй**. Хоча слід зауважити, що він ніколи у досліджуваний період не був каталізатором етнічного конфлікту.

Як бачимо, виходячи з типології і класифікації етнонаціоналізмів в Галичині і на Буковині за імперської доби, повне співпадіння їхніх компонентів спостерігається лише у випадках 11, 13 і 18; відмінні компоненти повною мірою маємо у випадках 8, 9 і 14. Це свідчить про те, що колосальний емпіричний матеріал, зібраний дослідниками протягом ХХ ст., вимагав бодай формального впорядкування.

Отже, констатуємо, що в Галичині досліджуваного періоду ступінь і характер етнополітичної мобілізації етнонаціональних спільнот показав наявність організованих етнічних рухів та відповідних етнонаціоналізмів, а на Буковині – присутність етнічної і політичної толерантності, яка певною мірою "гасила" спроби націоналізації етнічних рухів і зростання, а подекуди й лише зародження етнонаціоналізмів. В умовах доби зростаючого націоналізму в середньоевропейському регіоні загалом, та на просторах Габсбурзької імперії зокрема функціональна роль "чужого" як об'єкта прискіпливої уваги оточуючих "своїх" полягала не лише в опосередкованому стимулюванні діючого повсякчас колективного несвідомого, але й слугувало імпульсом для протиставлення ідеалізованого "ми" стереотипізованому негативними якостями "вони". Трансформація модерної доби у новітній час характеризувалася розвитком націоналістичних ідей, що й стало передумовою загострення міжетнічних суперечностей у краю. Так завершувався період Модерного часу, коли, згідно Р.Брюейкера, в Східній Європі постали "держави, які націоналізувалися".

1. Гон М. Особливості міжетнічної взаємодії в контексті політичних процесів на західноукраїнських землях у міжвоєнний період. Монографія. – Рівне, 2006. – С.431. 2. Там само. – С.144–145. 3. Сміт Е.Д. Національна ідентичність. – К., 1994. – С.135. 4. Там само. – С.137. 5. Гелнер Е. Типологія націоналізмів // <http://litopys.org.ua/gellner/gel08.htm>. 6. *Монолатій І.* Особливості міжетнічних взаємин у західноукраїнському регіоні в Модерну добу. Монографія. – Івано-Франківськ, 2007. – С.189–190. 7. *Мекрайдіс Р.К.* Етнонаціоналізм // Націоналізм: Антологія / Упор. О. Проценко, В. Лісовий. – К., 2000. – С.486. 8. Сміт Е.Д. Національна ідентичність. – К., 1994. – С.89–90. 9. Гон М. Особливості міжетнічної взаємодії в контексті політичних процесів на західноукраїнських землях у міжвоєнний період. Монографія. – Рівне, 2006. – С.140. 10. *Монолатій І.* Від контактів до співпраці: соціально-економічне становлення та культурний розвиток німців у Галичині (1772–1940). Частина I: Австрійський період – ЗУНР (1772–1923 pp.). – Коломия: Вік, 2002. – С.215, 220. 11. Там само. – С.176. 12. *Монолатій І., Witenko M.* Sąsiedzi nie/znani: Wspólnoty etniczne Galicji Wschodniej w polityce Habsburgów. – Iwano-Frankiwsk: Narodowy Uniwersytet Przykarpaccy im. Wasyła Stefanyka; Instytut Historii i Politologii; Centrum Germanistyki i Historycznej i Studiów Austriackich, 2007. – S.141. 13. Там само. – S.150–153. 14. *Касьянов Г.В.* Теорії нації та націоналізму. – К., 1999. – С.183–208.